

ВИКТОР КОМАРОВ РАЙСКА КЛОПКА

Превод от руски: А. Христова, 1985

chitanka.info

Още на втория ден прекъснаха отпуската на Роман Владимирович Горчаков. Разбира се, имаше пълно право да откаже и никой не би имал никакви претенции към него — отпуската на космическия инспектор, принуден постоянно да търчи от една планета на друга, от край време се е смятала за свещена. Още повече, че през последните няколко години Горчаков нито веднъж не беше успял да се възползува от нея. Винаги се намираха някакви извънредни причини и абсолютно неотложни обстоятелства, които отлагаха почивката му.

Сега, като седеше върху камъка и гледаше вълните, които лениво заливаха пясъчния бряг, Горчаков изведнъж почувствува, че е адски уморен... Утре сутринта ще пристигне жена му — тя работеше като космически психолог и също постоянно се намиреше в далечни командировки. Най-сетне им провървя да прекарат заедно отпуската, и ето ти...

Разбира се, още не е късно да откаже. Но Горчаков знаеше, че няма да може да го направи. Твърде необичайни и тревожни бяха събитията, които подтикнаха Космическия Съвет да го лиши от дългоочакваната почивка.

На другата сутрин пристигна редовният стратоплан, с който дойде Мая. Като гледаше бързо приближаващата се към зоната за посрещане лека фигура на жена си, Горчаков мъчително си представяше как ще ѝ каже, че имат само един ден, за да бъдат заедно... Но Мая горещо се притисна до него и успокоително му прошепна:

— Знам всичко... Не се разстройвай.

За кой ли път вече Горчаков си помисли колко много му бе провървяло. Мая не само го обичаше, тя го разбираше. И умееше да изглади всички остри ръбове, да всели в него спокойствие и увереност.

— Какво знаеш? — попита той, като се усмихна леко.

— Знам, че утре трябва да заминеш. Макар че не зная къде и защо. Надявам се, ще ми разкажеш?

— Разбира се — отвърна Горчаков, като почувствува, че от плещите му се смъква огромна тежест... Когато седнаха в електромобила, той продължи: — Чувала ли си нещо за планетата 335-бис?

— Не беше ли планетата, където навремето колонистите решили да построят система на „затворено благополучие“?

— Да, условно я нарекли така. Експериментът започнал преди около двеста години. По същество е прост. Машините трябвало да вършат всичко за хората — да ги обслужват, да изпълняват домашните им задължения, за приготвят храна, да ги предпазват от болести, да обучават децата, да шият дрехи, дори да ги развличат... Самоусъвършенстващи се, саморегулиращи се, самонастройващи се и самовъзстановяващи се машини. И човек през цялото време би могъл да си почива и да расте духовно...

— Да, помня — отвърна Мая. — Навремето тази идея се обсъждаше оживено. Но после интересът към нея някак си спадна. И какво е станало на планетата?

— Преди пет години най-сетне системата заработила с пълна сила. И станало нещо неочаквано. Жителите ѝ започнали много бързо да стареят. Не по календара, а по биологичното време. Да се превръщат в старци и да умират. В този рай!...

— А какво мисли Съветът?

— Хипотезите са много, но засега няма още нищо определено. Възможно е да се е появил някакъв неизвестен вирус. Всеки случай има карантина.

— Значи ти заминаваш на триста тридесет и петата?

— Да — въздъхна Горчаков.

Спря електромобила край тясната пясъчна ивица, проточена край брега. Мая леко изскочи от колата и като махна подканващо с ръка, затича към морето, събличайки се по пътя. Горчаков я последва...

На около петдесет метра от брега Мая доплува до мъжа си и лекичко го пръсна по лицето. Той весело изпръхтя.

— И аз летя с теб! — извика тя.

— Но... — учуди се Горчаков.

— Всичко вече е решено. Ще летим заедно!

— Заедно? — Горчаков почувствува, че го залива топла радостна вълна.

— Да, Съветът реши, че там може да има нужда от психолог...

— Значи ти всичко си знаела още от началото! — усмихна се Горчаков, когато излязоха на брега и легнаха върху горещия пясък.

— Знаех — потвърди Мая. — Но исках да си изясня ти какво мислиш за станалото.

Прегърна я и ласкаво я привлече към себе си.

— Какво ли щях да правя без тебе?...

Звездолетът „Елион–9“ приближаваше към триста тридесет и пета бис. До пристигането оставаха няколко часа.

— Ще излезем на кръгова орбита — предупреди командирът на звездолета, — а вас ще спуснем с автоматичния катер. Той ще остане с вас. Такива са условията на карантината.

— Интересно, кой ли ще ни посрещне? — каза Горчаков, когато с Мая се запътиха към очакващия ги катер.

— Най-вероятно никой — каза Мая.

— Да, съвсем забравих, че при тях всичко се върши от техниката. Но някой все пак трябва да знае за пристигането ни.

— Извинявай, съвсем забравих да ти кажа... Съветът е съобщил на главния лекар на колонията. Вероятно ще ни заведат при него.

— При главния лекар? — учуди се Горчаков. — Че за какво е нужен лекар, при това главен? Доколкото разбирам, хората от тази планета отдавна не боледуват от нищо. Както впрочем и на Земята.

— И въпреки всичко длъжността главен лекар се е запазила. А при създаденото положение това дори е за добро.

Горчаков сви рамене...

На площадката за посрещане на пристигналите наистина нямаше никой. Очакваше ги обаче електрокар с отворена врата, над която призивно мигаше зелена светлина. Като се спогледаха, Мая и Горчаков влязоха, вратата се затвори и карът, набирайки плавно скорост, потегли. Понесоха се по гладкия прав асфалтов път, ограден от двете страни от съвсем еднакви дървета. После се появиха сгради, които си приличаха като две капки вода. Улиците бяха безлюдни: независимо от топлия слънчев ден, минавачи се срещаха съвсем рядко.

— Нещо не ми харесва тази планета — напрегнато каза Горчаков. — Имам чувството, че наоколо витае неизвестна опасност.

Карът свърна в малка уличка между сградите и спря.

— И накъде сега? — учуди се Горчаков, помагайки на Мая да излезе.

Заобикаляха ги глухи бетонни стени без прозорци и врати.

— Сигурно всичко върви според плана — отвърна Мая, озъртайки се.

И наистина, бетонната плоча, върху която стояха, неочаквано се раздвижи и ги повлече към една от стените. Горчаков хвана Мая за ръката — изпитваше чувството, че още един миг и ще се ударят в нея. Той инстинктивно закри жена си, готвейки се да приеме удара върху себе си. Но в последния миг бетонната преграда се отдръпна и те се оказаха във вътрешността на зданието.

— Ама че обслужване... — поемайки си тежко дъх каза Горчаков. — Ако и нататък върви така, наистина бързо ще се състариш...

Една от страничните стени се разтвори и върху движеща се лента срещу тях се появи нисичък човек в светъл костюм. Като приближи до гостите от Земята, той се представи:

— Базурин.

— Много ми е приятно — вежливо се усмихна Горчаков и после бързо добави: — Иска ми се без бавене да пристъпим към работата.

Базурин кимна с глава.

— Моля...

Седяха в стая без прозорци, озарена от лампи с дневна светлина. И макар илюзията, че в стаята проникват слънчеви лъчи, беше пълна, Горчаков и Мая през цялото време изпитваха неприятно раздражение...

— Защо стана така, че за положението, настъпило на планетата, научихме не от вас, а от контролния компютър? — запита Горчаков. — И той ни съобщи едва когато се е натрупал материал, достатъчен за статистическа обработка. В резултат на това е било загубено много време, събитията са взели масов характер. А нали вие като лекар е трябвало да забележите отклоненията от нормата много по-рано.

Базурин не отговори веднага:

— Вижте... — каза той някак с нежелание — преди няколко години ние най-сетне завършихме грандиозната програма. И на хората, естествено, се прииска да вкусят в пълна мяра от плодовете на тази победа. А когато човек изпълни заветната си цел, у него неизбежно настъпва известен спад...

— Но вие сте разполагали — забеляза Мая — с обективни показатели. Нали апаратурата периодично регистрира биологичната

възраст на всеки човек. Защо не вдигнахте тревога?

— Регистрира — съгласи се Базурин. — Но какво? Биологичната възраст? Какво представлява тя? Фактичното състояние на организма. Това е всичко, което знаем за нея. Да, научихме се да я измерваме. Но от какво зависи и защо се променя, защо ту изпреварва календарната възраст на човека, ту, обратно, изостава от нея, защо човек ту старее, ту се подмладява — всичко това не ни е известно.

— Но щом като всички изменения настъпват в една посока — възрази Горчаков — и при това приемат масов характер... това би трябвало да ви разтревожи.

По лицето на Базурин пробягна лека сянка.

— Там е работата, че отначало процесът на ускореното стареене бе забелязан само при няколко души. И тъкмо при онези, които особено активно бяха участвували в осъществяването на програмата. Реших, че това е своеобразна реакция на големите нервни натоварвания. А масов характер всичко това взе твърде неочаквано. И сравнително отскоро.

Горчаков внимателно го изгледа.

— А вие сам какво мислите по този въпрос?

— Ами аз... — започна главният лекар, но рязко прекъсна думите си и като сви рамене, каза със съвсем друг тон: — Не съм още на ясно.

— Кажете — неочаквано запита Мая, — каква е сега собствената ви биологична възраст?

— Тридесет и четири — неохотно отвърна Базурин.

— А каква беше в момента на приключване на програмата?

Базурин не отвърна веднага.

— Четиридесет и една — най-сетне процеди той.

— И как си обяснявате това?

Базурин се намръщи и сви устни.

— Засега никак...

Настъпи тежко мълчание. После Горчаков каза:

— Е добре. Сега бихме искали да се срещнем с обитателите на планетата и да поработим с Главния електронен мозък.

— Моля — с явно облекчение отвърна Базурин. — Разрешете ми да ви заведа до хотела...

— Не ми харесва всичко това — намръщено каза Горчаков, когато се настаниха в определената им с Мая стая. — Учудващо бездушен свят. Само машини...

— Не сме свикнали — засмя се Мая. — Какво лошо има в това машините да те обслужват изцяло и да предугаждат желанията ти?

И сякаш като потвърждение на думите ѝ в стаята се търколи малък, блестящ метален робот. Като спря, той насочи гъвкавата си антена първо към Мая, после към Горчаков и също така безшумно изчезна. Почти веднага се появи подредена маса с всевъзможни блюда. В стаята се разнесе апетитен мирис.

— Я виж! — учудено възкликна Горчаков. — Те наистина улавят желанията: моя любим дроб Строганов.

— Виждаш ли — усмихна се Мая, — а пък ти беше недоволен.

— Няма какво, обслужването е изключително! И все пак... Както искаш, но този Базурин ми се струва подозрителен. Забеляза ли как се смути, когато ти се заинтересува от собствената му биологична възраст?

— Какво особено има тук?

— Не зная... Но някак си ми е странно... Всички обитатели на планетата стремително стареят, а само той се подмладява. Може да си помислиш, че изсмуква жизнените им сокове. Като вампир. В петнадесети век биха го изгорили на клада за магьосничество.

— Но ние живеем в друго време — възрази Мая.

— Всеки случай, добивам впечатлението, че възникналото положение по неясни засега причини напълно задоволява Базурин. Иначе защо своевременно не е съобщил на Земята?

— Да не бързаме с изводите — охлади го Мая. — Хайде да си разпределим задълженията. Аз ще поговоря с хората, а ти поработи с машината. Когато съберем факти, тогава ще изказваме хипотези...

Вечерта на третия ден Мая, връщайки се от града, завари любопитна картинка. Горчаков по плувки лежеше върху дивана, а поредният робот с леки и плавни движения масажираше гърба му. Мая постоя мълчаливо до вратата, наблюдавайки мъжа си, а после усмихната го попита:

— Привикваш ли?

Горчаков мързеливо се обърна към жена си, с движение на ръката освободи робота и без да бърза каза:

— И какво от това? Знаеш ли, тук започва да ми харесва.

Мая го изглежда внимателно — шегува ли се или говори истината? А Горчаков продължи:

— Не, наистина... Помисли само как живеех. Нямах минута спокойствие. Сякаш бях свързан с напрежение от милиони волта. А тук... Никаква работа, никакви грижи, никакви вълнения. Наслаждавай се на живота и полека-лека се самоусъвършенствувай.

— Бих искала да знам в какво по-точно?

— Ами дори и в живописата! И после — аз от детски години мечтая да напиша роман.

— Роман ли? Интересно, за какво?

— Най-вероятно за това как машините изцяло обслужват човека.

— Ха, че това няма да бъде роман, а технически отчет. — Мая приближи до телеапарата, който заменяше огледалото, и поиска да снемеш шапката си, но кой знае от къде взелият се робот я изпревари. Мая се загледа след пъргавия автомат, който изнасяше шапката ѝ, и прехвърли ироничния си поглед на мъжа си.

— На този твой роман няма да му достига главното. Човека! Какво представлява литературата? Изследване на човека. Отражение на неговите надежди, мечти, скърби и радости, на неговата борба за постигане на поставените цели. А когато няма цели? И когато няма борба, радости и скърби? Всяко изкуство неизбежно ще започне да се изражда. Защото ще отразява израждането на човека.

— Може би си права — бавно каза Горчаков. — И все пак... Знаеш ли, Маичка — продължи той мечтателно — хайде да напуснем работа, да се заселим на тази мила планета и да прекараме тук остатъка от дните си... Шегувам се, шегувам се! — скочи от дивана и прегърна жена си.

— Най-сетне — каза Мая, — аз наистина се разтревожих. Не, не бих искала да живея тук. Да нямаш никаква цел... Ужас!

— Права си — каза Горчаков. — На тази планета всичко човешко постепенно изчезва. Машини съчиняват стихове, машини пишат музика, от първите дни на живота им децата се възпитават и обучават от машини... Май че само любовта между тях се е запазила...

— Не — тъжно поклати глава Мая, — съпружеските двойки тук също се подбират от машини. Според оптималното съчетаване на няколкостотин параметри.

Горчаков влюбено погледна жена си.

— Ти как мислиш, тази машина дали би ни избрала един за друг?

— Само ако действува по принципа на допълнителността — засмя се Мая. — Не, ако живеехме тук, нямаше да сме заедно.

— Тогава решително се отказвам от това „райско ъгълче“ — усмихна се Горчаков. — Но шегите са си шегии, а главното така и не научихме. Ясно е само, че експериментът не е успял. А защо се е ускорил процесът на стареенето? И от какво младее Базурин?

— И най-важното — как да помогнем? Как да спасим хората? Нужни са нови факти. И да не бързаме с изводите...

Но все пак им се наложи да побързат.

Когато на следващата сутрин поискаха от централния компютър поредната справка, откриха: процесът на остаряване неочаквано рязко се е ускорил.

— Странно — замислено каза Горчаков. — Странно е, че е настъпило веднага след нашето идване.

— Ти отново за Базурин ли намекваш? — разбра намека му Мая. — Най-вероятно е просто съвпадение.

— Възможно е — съгласи се Горчаков. — Но съвпаденията винаги ме карат да бъда нащрек.

— Напрасно. Те се случват много по-често, отколкото си мислиш.

— Не споря — отново се съгласи Горчаков. — Ти знаеш по-добре — това е по твоята част. Все пак не бих отлагал разговора с Базурин.

Главният лекар явно беше угнетен. За изминалите три дни той беше забележимо отслабнал и това малко посмути Горчаков. Ако всичко, което става тук, се извършва по волята на този човек и той контролира положението, защо ще трябва да се разстройва? Впрочем, той може да е разстроен дори само от тяхното пристигане...

— Все пак защo не съобщихте на Космическия Съвет за създаването се положение? — рязко запитва Горчаков.

Базурин тъжно изглежда земляните.

— Виждам, че ме подозирате в нещо. Но ако аз...

Настъпи неловко мълчание.

— Съгласете се — меко каза Мая, — че положението наистина е необичайно.

— Да, да — бързо заговори Базурин, — разбира се... Но ако аз самият разбирах нещо! Две години след завършване на програмата почина жена ми. Тя беше математичка. Разработваше програмата за Главния електронен мозък... Беше по-млада от мен. И за две години свърши. Тогава си мислех, че това е разплата за колосалното напрежение през последните години. Нали и другите главни изпълнители на проекта — също...

— Но после — забеляза Горчаков, — всички останали обитатели на планетата внезапно са започнали катастрофално да стареят. Защо това не ви стресна?

— Работата е там, че след завършване на проекта обемът на информацията, която се получаваше чрез автоматичните устройства от всеки човек, нарасна няколко пъти. Включително и информацията за психичната дейност. И тогава у мен възникна предположението, че това може би разстройва нормалното функциониране на човешкия организъм...

— Но как могат измерванията да влияят върху организма? Още повече дистанционните? — учуди се Горчаков.

Базурин поклати глава:

— Спомнете си как е в квантовата физика: измерването променя състоянието на системата. А някои учени смятат, че нашият мозък представлява една квантова система.

— Да, а вие сам как смятате? — започна Горчаков.

— Там е работата я! За да проверя тази хипотеза, аз, ползувайки се от положението си, няколко пъти намалих обема на измерванията на моите собствени параметри.

— В най-добрия случай това би могло да обясни — възрази Мая, — защo не стареете в ускорен темп. Но съвсем не може да обясни обратния процес — подмладяването.

— Мислех за това — тъжно каза Базурин, — но не намерих отговор.

— Май че почвам да се досещам, каква е работата — бавно каза Мая. — Вие се подмладявате, защото имате бъдеще. За разлика от всички останали обитатели на планетата.

— Извинете, не би разбирам — отвърна Базурин. — Някакъв парадокс, а аз обичам яснотата.

— Някога един осторумен човек казал: миналото е онзи промеждутък от време, спрямо който човек изпитва илюзиите, че уж знае всичко за него, а бъдещето е онзи промеждутък от време, спрямо който човек изпитва илюзиите, че ще може да промени всичко в него. Що се отнася до настоящето, това е границата, където бъдещето се превръща в минало и едните илюзии се сменят с други... Шега, разбира се. Но във всяка шега, както са казвали прадедите ни, има частица истина. Нашия живот наистина е непрекъснато превръщане на бъдещето в миналото. Но което е още по-важно, той е и постоянно движение от миналото към бъдещето.

— Не виждам връзка... — смутено я прекъсна Базурин.

— Искам да кажа, че настоящето е не само продължение на миналото, но и стъпало към бъдещето. Ако всички връзки между събитията започват и свършват в миналото, а не се простират в бъдещето, ако миналото е затворено в себе си, ако в бъдещето на човека няма нищо такова, което изисква да бъде завършено, към което трябва да се стреми, за което е нужно да се бори, тогава миналото става изключително тежко, то притегля и дърпа човека назад и тогава биологическата възраст се увеличава. Или по-точно психологическата възраст.

Докато Мая говореше, изразът на лицето на Базулин се изменяше. Отначало той изглеждаше уморен и безразличен, но постепенно бръчките на челото на главния лекар се изгладиха, а в очите светна огъня на неподправения интерес.

— Значи — развълнувано каза той — загадъчното ми подмладяване...

— Да — каза Мая. — Вие сте единственият човек на тази планета, който все още има цел пред себе си, задача за бъдещето: да разбере какво става тук. А колкото повече са връзките на човека,

насочени към бъдещето, толкова то е по-желано и по-осмислено — толкова по-млад биологично е този човек.

— Чакайте! — с възхищение възкликна Базурин. — Та вие направихте едно откритие! Сега хората ще знаят как да живеят, за да не остаряват! Всичко е ясно — въздъхна той. — Още от самото начало идеята ни беше една голяма грешка. Човек не бива да се лишава от грижата за бъдещето... Готово бъдеще няма. Но какво да правим сега?

— Единственият изход — каза Мая — аз виждам в това обитателите на планетата да се поразтърсят някак, да се изведат от това състояние на абсолютно равновесие, в което сами са се потопили. Нужно е пред хората да се поставят неотложни, жизнено важни цели. И колкото се може по-скоро, докато обитателите съвсем не са се отучили да действуват.

— Пътят е един — каза Горчаков. — Трябва да извадим от строя Главния електронен мозък. — И целият този сервиз... — той сложи ръка върху рамото на Базурин. — Да вървим!...

По лицето на главния лекар пробягна сянка, но без да каже дума той извади от джоба си миниатюрен радиопулт, допря го с пръст и подът под краката им веднага се раздвижи...

Намираха се в огромна зала, край стените на която бяха разположени безкрайно много електронни блокове.

— Ето — каза Базурин, — тук се намира мозъчният център на нашия свят.

— Как да го изключим? — попита Горчаков.

— Абсолютно невъзможно е.

— Тогава...

— Разбрах — каза Базурин. — Имате ли дезинтегратор?

Горчаков въпросително погледна жена си. Мая кимна. Той отвори калъфа, с който никога не се разделяше по време на командировките си, и подаде дезинтегратора на Базурин. Той го взе и като го насочи към електронните блокове, натисна копчето. Част от електронния мозък изчезна за миг.

— А сега гледайте — каза Базурин.

Образуващата се пустота незабавно се изпълни с кафеникава мъгла. Постепенно тя стана по-плътна, съгъсти се и след няколко минути на мястото на унищожените блокове се появиха нови, същите, както предишните.

— Виждате ли — каза Базурин. — Невъзможно е да бъде унищожен.

— Та това е ужасно — развълнувано каза Горчаков.

— Това е чудесно! — каза Мая.

Горчаков учудено погледна към нея.

— Има цел — поясни тя. — Десетки години хората са работили, за да създадат тази машина-чудо, която в крайна сметка ги е лишила от тяхното бъдеще. Сега ще се наложи да поработят, за да неутрализират нейното гибелно въздействие. Разбира се, като запазят машинния сервис в разумни граници.

— Но дали ще поискат да го направят? — усъмни се Базурин.

— Непременно! — убедено каза Мая. — Щом като упорито са се трудили, за да се избавят от всички грижи, те още по-упорито ще започнат да работят, за да продължат собствения си живот. За да станат неподвластни на времето! Това е висока цел. Тя не може да не ги увлече. Но най-първото условие е, че трябва да знаят всичко. Трябва да им се разкаже. Всичко, както си е!

— А не е ли опасно това? — поколеба се Базурин.

— Свободата — това е осъзната необходимост — отвърна му Мая.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
6/1985 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.